

ОБМЕЖЕННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПАСИВНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА, ЯК САНКЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Мохончук Богдан Сергійович

*студент IV курсу Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Для українського законодавства, зокрема виборчого, характерна така ознака, як динаміка змін. Адже за доволі незначний період незалежності система виборів народних депутатів України змінювалась чотири рази. А отже й змінювались особливості регулювання інституту конституційно-правової відповідальності. Новий Закон України «Про вибори народних депутатів України» [1] не став виключенням та вніс ряд доволі спірних змін у вказаній сфері. Зокрема, до підстав припинення повноважень усього складу дільничної, окружної виборчої дільниці, крім систематичного, додали одноразове грубе порушення Конституції та Законів України. Якщо говорити про припинення повноважень члена дільничної, окружної виборчої дільниці, то тут навпаки, із таких підстав як повторне або одноразове грубе порушення законодавства про вибори, залишили останню. Окрім того, за рекомендацією Венеціанської Комісії [2] було виключено норму, відповідно до якої, у разі повторного вчинення кандидатом у депутати діяння, за яке йому було винесено попередження, центральна виборча комісія приймає рішення про скасування його реєстрації. Цим самим така санкція як попередження почала носити швидше політичний, аніж юридичних характер, оскільки не призводить ні до яких юридично значимих наслідків. При чому це лише обмежений перелік відповідних змін. Одночасно, незважаючи на прийняття нового виборчого закону, перспективним для України вважається створення власного виборчого кодексу. Тому можна зробити висновок, що сьогодні Україна перебуває на етапі становлення власних демократичних принципів та основ, а вдосконалення виборчої системи – як форми безпосередньої демократії, повинно як ніщо інше сприяти цьому. В свою чергу внесення змін до будь-якої галузі права не можливе без урахування міжнародного досвіду.

Метою даної роботи є виокремлення актуальних та неприйнятних для України санкцій конституційно-правової відповідальності, що застосовуються у системах виборчих правовідносин зарубіжних країнах.

Розглядаючи виборчі системи країн світу, можна підкреслити той факт, що, нетрадиційно для України, в окремих з них питання, пов'язані з застосуванням кримінальної, адміністративної, конституційної та інших видів юридичної відповідальності, регулюються безпосередньо виборчим законодавством. Це допомагає перебачити значну кількість протиправних діянь, класифікувати їх та закріпити за кожним конкретну міру юридичної відповідальності (наприклад Аргентина, Великобританія, Канада та ін.). Що стосується конституційно-правової відповідальності (надалі застосування термінів конституційна та конституційно-правова відповідальність буде стосуватись лише сфери виборчих правовідносин), то її застосування, в першу чергу, залежить від існуючих в законодавстві системи обов'язків та заборон, а також повноважень окремих суб'єктів виборчого процесу (адже питанням притягнення до юридичної відповідальності у різних країнах можуть займатись доволі відмінні за своєю природою органи – спеціалізовані виборчі суди, незалежні громадянські установи, виборчі комісії та ін.).

Визначивши перелік нетипових та актуальних для України санкцій конституційно-правової відповідальності, що застосовуються в окремих країнах світу, ми класифікували їх на окремі групи. Це:

1. Санкції, за порушення порядку реєстрації кандидатів, політичних партій;
2. Санкції, за порушення порядку фінансування та матеріального забезпечення кандидатів, політичних партій;
3. Санкції, що полягають у обмеженні реалізації виборчих та інших особистих прав;
4. Санкції, за порушення порядку підрахунку голосів та встановлення результатів виборів.

В даній науковій роботі ми пропонуємо розглянути третю групу санкцій.

Якщо говорити про санкції, що полягають у обмеженнях реалізації виборчих та інших особистих прав, то варто підкреслити, що найбільш розповсюджую санкцією тут виступає

позбавлення пасивного виборчого права на певний строк. Така міра юридичної відповідальності мала місце й в Україні (точніше в Українській Радянській Соціалістичній Республіці), проте виступала кримінально-правовою санкцією, оскільки була закріплена в ст. 26 КК УРСР 1927 р. поряд з позбавленням активного виборчого права, позбавленням права обіймати державні посади й носити почесне звання, позбавленням права обіймати виборні посади в громадських організаціях та позбавленням батьківських прав [3, С.319]. Так само позбавлення пасивного виборчого права можливе й у інших країнах та часто застосовується поряд з такими покараннями, як позбавлення волі, тюремне ув'язнення або штраф (Великобританія [4, С.117], Канада [4, С.260], Латвія [5], Аргентина [6, С.92] та ін.). Внаслідок того, що в деяких з цих країн питання юридичної відповідальності регулюється безпосередньо виборчим законодавством, складно провести чітку межу між санкціями адміністративної, кримінальної, дисциплінарної, конституційної та ін. відповідальності, які традиційно застосовуються в Україні. Можна довго полемізувати з цього приводу, проте нам вбачається, що факт застосування такої санкції, як позбавлення пасивного виборчого права в якості додаткового покарання до позбавлення волі, тюремного ув'язнення або штрафу, вимагає розглядати її в площині кримінального права (у разі інтеграції до українського законодавства).

В інших випадках, втрата виборчих прав може виступати у якості міри конституційно-правової відповідальності та застосовуватись як самостійно, так і поряд з іншими видами юридичної відповідальності (подібно до дисциплінарної відповідальності в трудовому праві, яка може застосовуватись окремо та поряд з матеріальною відповідальністю). Для прикладу, в Японії у разі вчинення виборчого правопорушення, яке дозволило особі отримати мандат, крім визнання результатів виборів по відношенню до цієї особи недійсними, зазвичай застосовують таку міру покарання, як позбавлення виборчих прав на встановлений судом термін часу (ст. 252 закону про вибори) [9, С.435]. Включення до українського законодавства подібних санкцій в чистому вигляді викликати певні претензії щодо невідповідності статті 61 Конституції України. Адже стягуючи з особи за вчинення виборчих правопорушень, для прикладу, штраф (застосовуючи таким чином міру кримінальної чи адміністративної відповідальності), та водночас позбавляючи виборчих прав (що, в свою чергу, виступатиме заходом конституційно-правової відповідальності), ми застосовуємо два різних види юридичної відповідальності за одне правопорушення, що ніяк не суперечить Основному Закону. Проте визнання результатів виборів по відношенню до конкретного кандидата недійсними та позбавлення такої особи виборчих прав, буде нічим іншим, ніж притягненням особи двічі до відповідальності (конституційно-правової) одного виду за одне й те саме правопорушення. Тому інтеграція таких норм до українського виборчого законодавства потребуватиме певних корегувань.

Крім традиційних суб'єктів виборчих правовідносин – виборців, кандидатів на виборну посаду та виборчих комісій (включаючи її членів), конституційно-правову відповідальність можуть нести й офіційні спостерігачі від партій, кандидатів у депутати, громадських організацій, іноземних держав та міжнародних організацій (далі офіційні спостерігачі) [8, С.80-81]. Згідно з українським законодавством, до офіційних спостерігачів можуть бути застосовані наступні санкції конституційної відповідальності: попередження, позбавлення права бути присутнім на засіданні виборчої комісії, відмова в реєстрації та дострокове припинення повноважень (п. 4 ст. 77, п. 7, 11 ст. 78 ЗУ «Про вибори народних депутатів» [1]). Проте у виборчій практиці зарубіжних країн має місце така міра конституційно-правової відповідальності, як заборона акредитації в якості офіційного спостерігача на певний термін. Зокрема, Генеральна рада Федерального виборчого інституту Мексики має право, у відповідності з процедурою, вказаною в ст. 270 Виборчого кодексу, накласти санкцію, яка полягає у негайному припиненні акредитації в якості спостерігача на виборах та в забороні акредитації у якості таких, щонайменше в двох федеральних загальнонаціональних виборах [4, С. 354-355].

Якщо говорити про санкції, пов'язані з обмеженням виборчих чи інших особистих прав, то не можна не звернути увагу на законодавчі положення Південно-Африканської Республіки (далі ПАР). Адже за вчинення окремих виборчих правопорушень особами чи зареєстрованими партіями Виборчий суд ПАР, в цілях забезпечення вільних та чесних виборів, може накласти заборону чи ввести обмеження на право цієї особи чи партії здійснювати будь-яку з наступних дій: використання будь-яких засобів масової інформації; проведення громадських мітингів, демонстрацій, маршів чи інших політичних заходів; відвідування будь-якого виборчого округу в цілях проведення агітації чи інших передвиборчих цілях; встановлення афіш, плакатів і рекламних щитів у визначеному місці чи на території всієї країни; опублікування й розповсюдження будь-якої передвиборчої літератури, виборчої реклами [7, С.460-461].

Як бачимо, в окремих країнах світу застосовуються досить нетипові для української практики заходи конституційно-правової відповідальності. На нашу думку врахування міжнародного досвіду позитивно вплине на процес виборів та буде застерігати окремих суб'єктів виборчих правовідносин від вчинення правопорушень. Адже гарантування чесних та прозорих виборів, як однієї з форм безпосередньої демократії, потребує особливої уваги, оскільки є передумовою легітимізації державної влади.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вибори народних депутатів України» // Урядовий кур'єр, від 15.12.2011 – №234
2. Висновок Венеціанської Комісії та ОБСЄ/БДПЛ щодо Закону України «Про вибори народних депутатів України». Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/6942>
3. Борьба с преступностью в Украинской ССР / автор очерка и составитель документов профессор П.П. Михайленко.- К. : КВШ МООП СССР, 1967.- Т.2 : 1926-1967 гг.- 952с.
4. Современные избирательные системы. Вып. 1: Великобритания, Канада, Мексика, Польша / Д. В. Лафитский, Н. М. Касаткина, А. Г. Орлов, Н. Ю. Трещетенкова. – М.: РЦОИТ: Норма, 2006. - 496 с.
5. Закон Литовської Республіки про вибори до Сейму //Збірник Виборчих Законів Країн Центральної та Східної Європи // Міжнародна фундація виборчих систем. – Вашингтон: Д.К. 2000.
6. Современные избирательные системы. Вып. 2: Аргентина, Германия, Швеция / [А.Г. Орлов, Ю.И. Лейбо, И.А. Ракитская; Науч. ред. Ю.А. Веденеев, В.И. Лысенко]. – М.: РЦОИТ, 2007. – 320 с.
7. Современные избирательные системы. Вып. 5: Индия, Ирак, Уругвай, ЮАР / Н.Б. Шлыкова, М.А. Сапронова, А.Г. Орлов, Е.В. Черепанова; науч. ред. А.В. Иванченко, В.И. Лафитский. – М.: РЦОИТ, 2010. – 496 с.
8. Слободян Н. Проблеми конституційно-правової відповідальності за порушення законодавства про вибори народних депутатів України // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006 р. - № 1(3). – С.77-82.
9. Современные избирательные системы. Вып. 3: Испания, США, Финляндия, Япония / А.Г. Орлов, В.И. Лафитский, И.А. Ракитская, Т.О. Кузнецова; Науч. ред. А.В. Иванченко, В.И. Лафитский. – М.: РЦОИТ: Типография «Новости», 2009. – 448 с.